

II. A z ú j v i l á g

A z i s m e r e t l e n f r o n t

Egy este holtan találták a báró kulcsárját az országút árkában.

Ugy volt, hogy délutánra várták haza kocsival Kuláról, ahol a malacok árát vette be két rác kupecetől. Öreg délután volt már, de a kulcsár csak nem jött, pedig a nap eltűnt már a zsellérházak mögött és nyugtalanság költözött az emberek szívébe, mert háromszáz forintot kellett fizetni a két rácnak a malacokért.

Mikor aztán estig is hiába várták, akkor elindultak a kulai úton a zsellérek és belső cselédek, hogy eléje menjenek, mert gondolták, hogy mégis valami baja esett.

Először a két lovat, meg a kocsit találták meg. Szemközt jöttek az úton tépett istrággal, nyakuk közé dobott gyeplővel. A kocsi üres, a kulcsár sehol, csak a báránysapkája feküdt a kocsi fenekén a ragadós vérfoltok a sapkán. Akkor megindultak az emberek az út két oldalán s lámpással világítottak az árokba. Meg is találták az akácoserdő szegleténél a kulcsárgazdát: ott feküdt az árokparton. Ráemelték a lámpást s látták, hogy a feje szét van verve s fekete vérben van takarva az arca. Álltak körülötte az emberek megrettenve, csönd volt az úton és a nagy pusztta mezőn, csak az akácok felett járt az esti szél...

Másnap kijött a városból Szimonics, a pandúrok hadnagya, hét öreg pandúrral s meg is fogtak mindjárt egy Fábíán Jani nevű szegény zsellérembert, hogy az oltotta volna el a kulcsárgazda életét, senki más, mert egymaga hiányzott a majorból akkor este. Megesküdött a szegény zsellérember a szegedi Máriára, hogy ne segítse többé, ha nem a kis

dinnyeföldjét csőszkődte az éjjel, mert igen lopják, de Szimonics csak villantott egyet a fekete szemével és rávert a nádi-pálcájával a rézgombos rajthuzlijára:

— Majd kiderül a vallatásnál, — mondta és elvitte Fábíán Janit kötélre fűzve a városba, egyenesen a vármegye-házára, ahol a pandúrok szállása volt.

Megvallatták a pandúrok keményen Fábíán Janit, vallott is, de a szegedi bírák előtt megint csak tagadott, azt mondta, vizes kötéllel verték a perzekútorok, meg puska-veszővel törte az ujját a pandúrhadnagy, hát azért vette magára a vétket.

De azért csak a fejére olvastak tizenöt esztendő, mert sok minden szólott ellene s nem volt élő lélek, aki hitet tudott tenni mellette, hogy valóban a dinnyeföldön aludt az éjszaka.

Jajgatott a zsellérember, mikor rámondták a büntetést, földhözverte magát s kiáltozott, hogy mi lesz a családjával. Fiatal felesége volt, meg kétévés kislánya, egy kicsiny, kócos, kövér gyerekecske, nem is fiú, de lány, de igen szeret-hette, mert egyre a nevét kiabálta, míg vitték a szoleák a hosszú folyosón, hogy becsukják a Várba, a többi zsványok és bitangok közé.

Az emberek azt mondták, megérdemelte, mert a kulcsárgazda után is maradt négy árva.

*

Másfél esztendőre, hogy megölték a kulcsárt, megjöttek a városlakók a király kakastrófolásai. A Jóisten tudja, honnan jöttek, úgy mondták Erdélyből, valahonnan Kolozsvárról, vagy a székelyek földjéről talán, de az bizonyos, hogy igen messziről. Azt is mesézték róluk, hogy ezek fogják kergetni ezentúl a betvárokat, rablókat s más ünneprontókat, mert a pandúroknak felmondott a király. A kakastollások is megvarok voltak mind, de nem idevalósiak, mint a városi pandúrok. Nem idegenek, de ismeretlenek. Hatan voltak: nagy, erős emberek, sötét ruhában jártak, sötét kalapjuk volt, sötét tollakkal; a kardjuk markolata meg rézből volt s csillogott, mintha aranyból verték volna. Mások voltak, mint a pandúrok, fiatalabbak és mégis komorabbak, emberesebbek: még a járásuk is nehezebb volt és a hangjuk szinte mélyebb...

A pandúrok szilvakék dolmányt hordtak, a rajthuzlijuk szürke szarvasbőrből volt, fehér lószőrforzó lengett a kalapjuk mellett és magas csizmasarkukon sarkantvú csillengélt is volt, aki keresztbe áthajtott piros kendőt kötött a kardszíjra fölé, mint egy lovasbetyár. Kényesen jártak s ha rojtos is

volt a dolmányuk ujjá s nadrágjuk azegélyén szakadozva fityegtek a rézgombok, azért úgy rakosgatták egymás elé a foltos csizmáikat, könnyedén és piszkedve, mint öreg megyei gavallérok. Hires jó táncosok voltak, pipát se tudott senki olyan szép gyengebarna színre kiszívni, mint egy öregpandúr és jobban tudtak adomázni, mint a vicispán. Virtusa azért volt bennük, de a rikkantós szigoruk mögött mindig ült valami ravasz hunyorgás, hogy már azért a kis lénuergét, egypár csizma, egyvég kékpasztó megyei komencióért igazán nem vetjük kockára az életünket...

Ezek a feketetollasok, ezek újak. Nem ilyen nyalkák és nem ilyen rongyosak. Hüvösek és tiszták, az erdélyi hegyek józan levelezőjét hozták magukkal, bolthajtásos öreg kaszárnyák rendjét. Katonák voltak ezek, nem verbunkos huszárok és akkor is járták a határt, ha nem kergették a lopókat és akkor is bementek a magányos tanyákra, ha nem szalajtottak értük.

— Jó estét. — köszöntek egy kora estén, mikor először mentek be a Görög-tanyára, ami ott feküdt a fonói akácok mögött — jó estét! Kend a Görög úr tanyása?

Egy ember állt az istállóajtóban, villa a kezében. Letette a villát s eléjük ment.

— En, — mondta. Közepeskorú, feketebajuszos ember, a szeme tiszta, a hangja nyugodt, — tán hajtanak valakit?... — Senkit, — mondták a feketetollasok.

Ketten voltak. Leültek egy felfordított talicskára az udvaron, mintha otthon volnának.

— Mi újság? — kérdezte az egyik, amelyiknek több csillagja volt. Pipát tömött.

— Sok az eső.

— Már sok.

Hallgattak. A sokcsillagos a szájába vette a pipát, a tanyás meg leakasztotta az istállóajtóról az olajlámpást, szalmaszálát csavart, meggyújtotta s rátette a lángot a pipára.

— Köszönöm, — mondta a tollas és felnézett a tanyásra, — mindig így reszket a keze?...

— Hogy?...

— Mint most...

A tanyás eldobta a szalmacsóvát s rátette a papucsával.

— Nem reszket...

Az meg nem szólt semmit, csak pipázott.

— Jó kis tanya ez, — mondta aztán s költözött, — mióta van benne?

— Nagyboldogasszonykor lesz két éve.

— Hát azelőtt?

— A báró majorjában voltam.

— A Klotild majorban?

— Ott.

— Ott volt az az eset a kulcsárral?

— Ott.

S csendesesen mondja:

— En már nem voltam akkor a Klotildban...

A fekete tollas ránéz:

— Mért ment el?

— Jobb itt...

— Hát jobb.

A két tollas feláll, szedelőzködnek.

— Na, jóccakát!

— Isten áldja.

Néz utánuk, míg csak látja őket. Az akácsonál eltűnnek a sötétben.

Harmadnap megint ott voltak. A sokcsillagos jött, de most már egy másik kakastollas volt vele, egy igen fiatal. A földek felől jöttek és megálltak a tanya előtt.

— Látom, bevette már, — kezdte az öregebbik.

— Be.

— Most már jöhetne a jó idő rá.

— Az.

Továbbmentek, de a sokcsillagos megállt egyszerre s azt kérdezte gyorsan:

— Oszl, mondja csak, milyen ember volt az a kulcsár?

— Melyik kulcsár?

— A báró.

— Á, jó ember volt az kérem...

— Verekedős?

— Nem bántott az senkit a világon. Jó ember volt.

— Kendet se bántotta?

— Ujjal se.

A sokcsillagos hallgatott, aztán rántott egyet a puska-szíjon és azt mondta:

— Most hazudott kend. Ornapján lesz két esztendeje, hogy megverte egyszer kendet. Okórhajtó ostorral. Igaz?...

— Igaz.

A sokcsillagos meg furcsán nevetett és elment. Vissza se nézett. A tanyás meg ment befelé a házá s ahogy ment, érezte, hogy lepi el a verejték a homlokát. Tudta, hogy valami baj történt, nem tudta, hogy mi. A bácskai pandurokhoz értett, de ezek az erdélyi tollasok úgy álltak szemközt vele, mint egy ismeretlen front. Mit akarnak?

Aztán már minden héten arra járt a sokcsillagos. Csak beszélt, aztán mentek tovább. A kulcsárt soha többé nem emlegette.

Egyszer azt mondta, amikor pihent az udvaron:

— A laktanyának átal lakik a faluban egy szegényasszony. Az anyjánál lakik, az ura meg Szegedőlybe van. Fábiánnak hívják. Ismeri?

— Ősmerem.

— Van egy olyan háromszendős kislánya. Láta mán?

— Azt nem.

— Szép kislány nagyon.

A tanyás összegömbörödött, mint a sünkutya s várta a támadást, de a feketetollas nem mondott többet.

Máskor meg az akácós szélén találkoztak. A tanyás a tengeri felől jött, a sokcsillagos meg az útarók partján ült.

— Ismeri ezt a virágot? — kérdezte és megrugott a csizmájával egy olyan árki virágot, kis, semmi virág volt, gömbölyű és fehér, mint egy lapdácska. — Ezt úgy hívják nálunk Erdélyben az oláh pásztorok, hogy vérvirág, mert ha olyan ember ér hozzá, akihez vér tapad, akkor pirossá válik rögtön...

Hirtelen leszakította és a tanyás felé dobta.

Az úgy ugrott félre előle, mintha bomba szállana feléje.

A sokcsillagos megint azzal a rekedt furcsa nevetéssel nevetett. Fellállt és felvette a puskáját, ami ott feküdt mellette a fűben.

— Öt már embert kend?

— Őtem.

— Mikor?

— Régen. Boszniában. Katonakoromban.

— Aha...

Nem mutatta meg az arca a csalódást, csak köszönt, intett a fiatalabbnak, aki ott állt a háta mögött s elballagtak az úton Kula felé.

A tanyás megérezte, hogy nem lehet ezt bírni sokáig. Már ott volt, hogy mikor látta a mezőn lengeni messze a két fekete tollat, elment a tanyáról. A mezeli úton csak nyugodtan ment, tempósan, tanyaisan, de mikor a vágáshoz ért, nekiiramodott s futott egészen az Agyagosra, ahol Görög úr másik tagja volt. Leült a föld végére, semmit nem dolgozott, csak nézett... nézett maga elé...

Egyszer, mikor az Agyagosra is utána jött a sokcsillagos, föltekerte magában, hogy nem ijed meg. Ő kezdte:

— Mert azért — mondta a sokcsillagosnak, — nem az az erős, aki veri, hanem aki bírja...

— Az hát.

— Mikor volt a gádi postarablás, négy éve, akkor engem is befogott Szimonics...

S mert látta, hogy a feketetollasnak a pillája se moccan a híres csendbíztos nevére, megkérdezte:

— Tudja őrsvezető úr, ki volt a Szimonics?

Leült a kukoricás székre

— Pandúr volt.

— Az Nagy pandúr! Fekete ember volt, bunyevác ember. Mikor az kirúgta maga alól a széket s felkapta az asztalról a bikacseket, egy nagyot ordított, akkor még Bába Mihály is vallott... Hát vallatott engem is a Szimonics két álló óráig, de mikor vége volt a vallatásnak, csak azt mondta: no, a fene egyen meg, ebbe se te fáradtál bele, de én...

Az őrsvezető meg nem szólt sokáig, csak cibálta a bajuszát s oldalról nézett rá.

— En nem verek meg senkit, — mondta aztán csöndesen.

Elment. Egy hétig nem látta a tanyás. Már örült s a levegőt is bátrabban szedte s néha már fűttyögve járt a tanya kö.ü.

Egy kora este, — pünkösöd előtt való szombat volt, a csillagok akkor kezdtek gyulladni, — aprófat hasogatott a fedett szín alatt éppen, mikor megmozdult valaki az akácoszlop mellett s kilépett a szín árnyékából az őrsvezető.

— Jó estét.

Egyedül volt, nem volt tollas kalap a fején, csak egy könnyű sapka, az oldalán meg réznyelű kard. Olyan halkán jött át az udvaron, hogy meg sem hallotta, de az is lehet, hogy hátul ugrott be a sövénynél.

A tanyásnak megrándult az arca:

— Mit kutat itt, mongya!...

— Semmit, — mondta a másik, — semmit. Itt jártam az Agyagoson túl, a Nepomuk tanyáján, az őrs hasznoföldje miatt, gondoltam, benézek...

Egészen halkán beszélt, de a félsötéttségben is jól látszott, hogy csillog gúnyosan a szeme.

— Ugyis régen láttam már kendet, igaz?

Leült egy kukoricás zsákra, még a lábait is keresztbe csapta.

A tanyás csak szusszantott, mint az öklelésre menő bika s rácsúszott a tenyere a fejsze nyelire, ami ott állt fokával a tökébe ütve. De a sokcsillagos kinyújtotta a karját s úgy vette ki a kezéből a fejszenyelet, mint egy kis gyerekéből.

— Jó fejsze, — tapogatta az élit — ez is jó fejsze. De volt kendnek egy igen jó kis kézi fejszéje, amit három éve csinált a Klotild-majorban még az uradalmi kovács. Az hun van?

A tanyás nem szólt egy szót se. Az őrsvezető hátra intett a fejével, ahol a kútgém nyúlt fel a csillagok felé:

— Az rég ott van, mi? A kútban...

Most se szólt a tanyás, csak szedte a lélekzetét nehezen.

Az őrsvezető hátrattette a fejszés kezét s járt fel s alá a színben, mint aki gondolkodik.

— Tudja, azon töprenkedtem, — mondta könnyedén s hirtelen megállt a kocsi előtt, ami oda volt tolvá a szín alá, — azon töprenkedtem, ha mondjuk megy a kocsi az úton... Ilyen este van, mint most... Na már most: hogy ugrik be az ember a saraglyánál, ha egy ilyen fejsze van a kezében? Csak így!...

Felgombolt egy gombot a zubbonya elején s bedugta a fejszenyelet a kebelébe. Aztán megkapta hirtelen a saraglya

szélt s felugrott a kocsi. Szikár testével olyan könnyen ugrott, mint a macska.

— Csak így, — mondta megint a kocsi tetején, — az út jó száraz, a kocsi zörög, nem lehet azt hallani... Akkor kiveszi az ember a fejszét, nem az élire fordítja, de a butábbik végire, hogy szédítesen az ütés... Akkor aztán, zuhé, oda egyet a kocsi fejére!...

S előre lendült a fejsze a kezében, a fényes vas átszillant a homályon.

A tanyás előre jött két lépést. Nehezen járt, mint a szél-érte öreg emberek; megfogta a kocsi oldalát a két kezével, mintha támaszkodnék, s azt mondta nagy fáradtan:

— Őrsvezető úr, az egy élő Istenre esküszöm, nem én ölttem meg a báró kulcsárját...

A sokcsillagos kezében megállt a fejsze. Aztán leugrott a szekérről.

— Egy szóval sem mondtam...

Egy gyöngö utással bevágta a fejszét a tökébe s elment. Másnap pünkösödvasárnap volt, akkor jött vissza a sokcsillagos. Délelőtt jött. A tanyás a ház küszöbén ült s olyan volt, mintha két kő között törték volna egész éjszaka.

— Mért engedte el a kutyát? — kérdezte az őrsvezető s benézett az üres kutyaoiba.

— Hadd menjen...

— S a láncot is elvitte?...

A tanyásnak már ideje se volt felelni, mert az őrsvezető már meglátta a láncot, amire a kutyát kötik ki, míg megszik a tanyán. A szín alatt hevert a lánc, egyik végire hosszú kötél volt kötve, másik végire egy keményhorog...

A tanyás mintha fel akart volna állni, de aztán visszahuppant a küszöbre s akkor se emelte fel a fejét, mikor az őrsvezető csörrenve dobta a lába elé a láncot.

— Ezzel akarta a kútból kivenni a fejszét?

A tanyás a papucsá orrát nézte s azt mondta csöndesen:

— Ezzel...

— Azt a fejszét, amivel szétverte az akácsonál a kulcsár fejét?...

— Azt...

— Nem tudta kivenni?

— Nem is próbáltam, csak a láncot kötöttem össze. Akartam, de mindig attul féltem, hogy les rám a sövény mögöl, vagy valahunnan...

Leejtette a két kezét, hogy ujjai az udvár porát érintették.

— Majd kivesszi az őrsvezető úr, — mondta — s majd leteszi Szegedélybe a bíró asztalára...

Szava mélyről jött, mintha a kútból beszélne.

*

Aznap délután megint látta a kövér és kócos kislányt. Az útszélen játszott, szemközt a laktanyával. Az őrsvezető megállt előtte...

— Mit csinálsz itt, te?

— Játsszok...

— Megládd, elgázol egyszer egy kocsi itt az úton...

— Nem gázol...

— Ugye a Fábán Jani kislánya vagy?

— Az.

Lehajolt a gyerekekhez és lesimította a haját:

— Hazajön ám apád Szegedélyből...

És sokáig tartotta vastag tenyerét a gyerek borzas fején.

A s z i g e t

I.

Russz, az öreg román orvos délben megint ájtott a csendőrök laktanyájába. Csak rövid ideig maradt, a kalapját az ágy végébe dobta, a bekecsét nem vette le, az egyik kezével pulzust mért, a másikkal receptet írt s kapkodva bizonytalankodott a kinin és szalicil között. Állt még egy darabig a kincstári vaságy lábánál s nézte a fiatal férfit a szürke pokrócok között, amint piros lázakban és izzadt szemhéjjal feküdt. Jó ember s így talán jó orvos is volt, optimista, többnyire azonban borotvátlan, dohányszagú, kissé elparasztosodott havasi doktor, a haldoklókat is vállonveregető orvosok fajtájából. Mostanában ideges volt, értelmetlenül és megdöbbenve állt az új nátha, a spanyolláz előtt, mint egy falusi gépész a villamostelep kapcsolótáblájánál; harmincéves recepteket forgatott az ujjai között, töprengve rázta le a hőmérőt, nyitott bekecsében, műszertáska nélkül futkosott a faluban, a feje fölött egyre kalimpált a görögtemplom lélekharangja, mert ötven betege közül eddig huszonhét meghalt.

Mikor elment, az őrlaktanya konyhájába még be akart

szólni; hogy teát adjanak a betegnek, forrót, sok pálinkával és meleg bort, de a konyha üres volt, a hideg tűzhelyen mosatlan edények s a tegnapi vacsora maradványai álltak. A szakácsné akkor már megszökött, mert úgy hallotta a piacon, hogy az éjjel Fránku Miron és a Muntyán-fiúk géppuskával fogják löni a csendőrök házat.

Késő délután megint Mackensenék mentek át a falu; az északi oszlop utóvédjei, egy szász lovasosztály és egy páncélgépkocsis század. Gyorsan vonultak, hang nélkül, szakadó esőben, rongyosan, borzas szakállal és ijeszítő rendben. Az utolsó páncélszeker zökkenve állt meg egy pillanatra a román iparosifjak olvasóköre előtt, egy bőrkabátos, autószemüveges német kiugrott, olajos kezével kiemelte a tartóvasból a piros-sárga-kék zászlót, amelyre a Cseoszán-kisasszonyok csak tegnap himezték ki selyemmel a Regát és Erdély ölelkező címerét, — komoran összegöngyöltte, visszamászott a vasajtón át a kocsiába, bekapszolta a motort és mentek tovább a dragusi úton. A széles keréktalpak alatt rengett az utca s lörésekkel géppuskacsövek mutattak rá a falura.

A sötétlő szobában a beteg a két könyökére támaszkodott és sokáig halgatott a csöndben, amit Mackensen visszavonuló szekerai hagytak maguk után. Hullt az eső, az abiaküvegeken görbe patakokban futott le a víz s szemközt, a homályba olvadt falon, mint elsápadt hold lebegett kerek, fehér számlapjával az óra s mérte az időt, pattogva, pontosan. Rossz ízek voltak a beteg szájában, sok rossz érzés körülötte, esti lát és nyugtalanság. Mintha a laktanyakaput vagdálná kint a szél, pedig megmondta a doktornak, hogy zárja be s a kulcsot tegye a belső kerítésfára, mert csak éjjel vonul be a járőr. Hanycat feküdt s a menyezet olyan közel ereszkedett, hogy a fekete gerendák szinte a mellét nyomták és oldalt, a fegyverállványon, a szíjjal összecsavart csukaszürke köpeny úgy függött a kampon, ernyedten és ösztövéren, mint az a szakállas orosz pap, akit tizenöt februárjában látott lögni a tatarovi állások mögött egy telefonpóznán, horgadt fejfel, hosszúra nyúlt tétellel. Leesukta a szemét és nem akart gondolni semmire, mert tudta, hogy a nagy láz játszik így az emberrel. Éjjel már elmúlt, mikor elaludt.

Hajnalba arra riadt meg, hogy bevágták a laktanyakaput, még a füleiben rezgett a puffanás is. Nyújtott nyakkal figyelt, de nem hallotta a járőr csizmáit a folyosón, sem a puskaurítás csattogását. Kiáltott:

— Novák!

Nem felelt senki, csak a csöndült a sötétben és az eső még mindig pergett az ablakon.

Valami idegenség volt a csöndben s lassan jött rá, hogy nem hallja a falórát. Matatva gyújtott lámpát: az óra állt ferdére csúszva a falon, csak egy szeg tartotta s a számlap közepén kerek, fekete lyuk tátongott, de csak babszemnyi talán. Az ablakra kapta a szemét: ott a lyuk a zöld függönyön is, meg az ablaktáblán, körötte sugárban hasadt szét az üveg, mert valaki puskával lőtt be a laktanyába. Vagy térdelve lőtt az utca túlsó oldaláról, vagy egészen közelből, mert felfelé ment az ólom, bele az öreg órába.

Fel akart kelni, de szédelegve esett vissza a vánkosra s belezuhant valami kábult álomba.

Feküdt a füstölgő petróleumlámpa fényében; a szobában állt az óra s a két kitárt mutató olyan volt, mint egy halott katoná szétcsapott karja: háromnegyed háromkor kapta a golyót.

II.

Reggel bevonult a járőrzvezető, Novák népfelkelő-tizedes; ipas, sovány ember, civilben községi rendőr egy mosonmegyei faluban. Egyedül jelentkezett a vaságnál, Mihályi, a második pótcsendőrr nem állt mellette. Az őrsparancsnok gyűrt arccal fekiúdt a gyűrt pokrócokban; mozdulatlan maradt, csak a szemét fordította rá:

— Mihályi hova lett?

— Meglépett a vonatra, őrmester úr!... Zernestnél ke-
resem: nincs Mihályi. Összejárom a vonatot, kiabálok: sehol.
Mégzőkött a bitang... Tisztára meg volt bolondulva. Valami
falujabéli katonákkal találkozott a városban, mikor jöttünk az
ügyészségtől, azok mondták neki, hogy osztják már otthon a
gróf földjét: minden román húsz holdat kap belőle, meg két
hold erdőt, vagy egy fertály szőlőt. Lehet választani, aszonták,
ki mit akar...

— Mihályi nem is román...

— Most azt mondja, hogy ő román, hogy ő göröghitű,
meg hogy a neve nem mond semmit, mert hogy az anyja nem
Szócsa lány, mégse tud magyarul, meg hogy a falujukban a
göröghitűeknek mind magyar nevek van, mert hajdukatonák
voltak valamikor, mégis román a nyelvük... Meg olyanokat
mondott még, hogy ő inkább erdőt választ a szőlő helyett,
mert kevesebb a veszélyesség. Zernestnél aztán eltűnt...

— Jelenteni kell a szárnynak. Telefonon...

— Jelenthetjük, — mondta a népfelkelő és felemelte a
kagylót. Forgatta a hívócsengő karját, de még beszélt az ágy

felé, — az ügyészségnél se vették át a bethlenma'jori foszto-
gatókat, aszonták, menjünk velük a fenébe. Ott is minden a
fejin áll már... A szárnynál meg azt hallottam, hogy össz-
pontosították az egész legénységet, tán még délelőtt kigyón a
telefonparancs...

Nyugtalanul nézett az őrsparancsnokra:

— Nem szólt reggel a telefon, őrmester úr?...
— Nem.

Megint megforgatta a telefonkart. A központ nem jelent-
kezett.

— Halló! — ordított, aztán megunta és kisbírósan fecsegni
kezdett a fülere tapasztott kagylóval, — a városházán meg
nagy yeredekés volt. Ugy kezdődött, hogy Róna ügyvéd, meg
a Zinger szerkesztő, meg egy Hladir nevű kiugrott pap kikiál-
tották a magyar nemzeti tanácsot, oszt a Zinger lett az elnök.
De délután már a Radu doktor, meg Sztántyea Romulusz,
meg Mihu vikárius megcsinálták a román nemzeti tanácsot,
akkor aztán felmentek a városházára, megverték a zsidókat
s a Sztántyea Romulusz átvette a hatalmat... Mi van evvel
a központtal?...

S belebámult a távbeszélő fekete torkába, ahonnan ási-
tott a csönd... Az árgyellántanyai út jutott az észébe, az
állomás mellett, ott látott egy ledöntött telefonoszlopot.

— A gazemberek, — mondta — ezek már elrontották a
vonalat! Hijnye...

Tenyerét bizonytalanul húzta végig az állán s a primi-
tiv embereknek ebben az ősi és ijedt mozdulatában benne
volt, hogy de jó volna innen valahol messze lenni, Mosonban,
pótadóhirdetményt ragasztani a községháza falára, vagy
krigli sört hozni a segédjegyzőnek a szövetségi vendéglő-
ből és almát sütni a kisbírószoba dobkályháján és tudni, hogy
erős törvények közé szorítva ballag az élet, mint a Duna-gát
a falu alatt és béke, béke leng a dombokon.

Csak nézett ki az utcára, a puskagolyóval bevett abla-
kon át.

III.

— Az éccaka — mondta a doktor, mikor délután megint
eljött a laktanyába —, az éccaka megjött a Regátból, a leg-
kisebbik Muntyán-gyerek, ismeri, a Trifon, aki még tizenhat-
ban ment át, mikor jöttek a németek. Azt mondja, odaát
Cámpuluban annyai a francia katoná, mint égen a csillag; de
a románok tegnap már Brezioiu is átmarsoltak, a ploszti

vadászok még reggel elérték a gránicot. Azt mondja nem is gyalog jönnek, de kocsikkal s egy fogarasi fiú a kapitányuk, az hozza őket, bizonyos Blag Virgíl...

Elhallgatott, ránézett az őrsparancsnokra, de az nem szólt, csak feküdt az ágyon hanyatt...

— Délután itt lesznek — szólt újra az orvos csöndesen.

— Kik?...

— A vadászkatónák. Négyre már várják őket. Sokan elbűk is mennek a határára zászlóval, meg virággal, meg muzsikával. A tanítókisasszonyok, meg az öreg papné katrin-cába öltöznek.

Az őrsparancsnok felkőnyökölt az ágyon, fakószöke haja csapzottan lóg a homlokába.

— Jó lesz vigyázni! — emelte fel az ujját sötétén —, jó lesz vigyázni, tizenhatba is éppen így vót. Aztán jött a nagy futás...

Visszaesett a párnára, a melle járt, mint a rossz fújtató.

— Szóltam Fránku Mironnak — mondta megint az orvos és zsebkeféjével törölgette a szemüvegét —, tudja, az szer-vezi most a faluban a nemzeti gárdát. Szóltam neki, hogy maga beteg. Spanyolos, mondtam, nagy lázzal, nem szállit-ható. Mondom neki, ha történik valami... ha mégis történe valami, hát gondoljon arra, hogy maga se jószántából maradt a laktanyában, hanem azért, mert beteg...

— Köszönöm, de ezt azért nem jól mondta a doktor úr. Nem azért vagyok itt, mert beteg vagyok, de mert nem győtt parancs, hogy menjek... Maguk ezt úgyse értik.

— En értem. A Fránku meg azt mondja, hogy ő tudja mi a gavadalléria, pedig becsukták a magvarok...

— Azért csukták be, mert a Sámánátorul-szövetkezetnél nikkasztott. A gavadallér...

— Igen. Szóval azt mondja a Fránku, semmi baj nem lesz, de a laktanyát át kell adni, ha bejönnek a regátiak...

— Kinek?

— Neki. Azt mondja, a nemzeti tanács úgy határozott, hogy a közbiztonsági szolgálatot a gárdások veszik át...

— Erre én nem kaptam parancsot.

A doktor jóindulattal nézett rá a szemüvege mögül és a fejét himbálta:

— Na, ugyan-ugyan, őrmester úr, csak nem gondol arra, hogy... hogy izé... hogy ellenfél?

Az őrsparancsnok nem felelt. Összevont szemöldökkel nézte a mennyezeten a gerendákat.

— Na lássa, nincs ennek semmi értelme, őrmester úr — mondta a doktor s a kezét békéltetően rakta rá a beteg kar-

jára. Hatalmas, erős, barna keze volt, mint egy szénégető-nak. — Maga tudja, hogy hinni lehet nekem, én becsületes ember voltam mindig. Becsületes román ember. Sohasem ta-gadiam meg a fajtámat, román gimnáziumban jártam Naszó-don; a fiamat is román iskolába járatom, tagja vagyok az Astrának, de sohasé politizáltam... En mondom magának, nincs már ennek semmi értelme: a háború elveszett, itt össze-csaptak a hullámok s vége. Ide nem jön hajó magukat men-teni, ez volt a legrománabb megye mindig az országban. Olyan ez a laktanya, akár egy sziget, amerre néz, mindenütt tenger. Mit tud itt már maga segíteni, mondja!...

Ölebe ejtette a kezét és a földre bámult. A beteg nem szólt.

— Akkor megmondom Fránkunak — állt fel az orvos —, hogy jöhetnek...

— Jöhetnek — mondta a beteg csendesen —, aki először lépi át a laktanyakaput, kap egy golyót a hasába. Mondja meg neki.

Felült az ágyon.

— Novák! — kiáltott. — Hozza be a csizmámat!

A népfelkelő bávaton az ajtóban, hóna alatt a rövid-nyakú csizmával

— Mit néz — mordult rá az őrsparancsnok —, maga is felszerel...

— Kevesen leszünk mi nekik — nyögött az egykori kis-bíró —, ketten...

A beteg szédelegve állt fel:

— Maga azt teszi, amit mondok! Már az egész világnak meggyőzt az étvágya! — odavágta a félcizmát a földhöz. — Nemzeti tanács, meg gárdások, Sztátyea Romulusz, meg Sing-ger szerkesztő, meg Mihályi, meg Fránku Miron! Csak úgy csotkozodnak!... De az istenverjem, ebbe a házba még én parancsolok, értil!...

Szétnézett a szobában, a vetetlen ágyon, a belőtt ablak-üvegen, a halott órán:

— Ezen a szigeten...

IV.

— Ahun gyűnnek — mutatott Novák a karjával a dái út felé. Nehéz szekerek csörömpöltek messziről.

Négy óra lehetett, kedves őszi délután, vékony napsugár feküdt a laktanyatornácon. Az őrsparancsnok lehúzó ott a bútororlasz mögé, a puskát úgy dugta ki a felfordított íróasztal egyik kiüttöt rekeszén, mint egy lőrésen.

— Csak reggeltől bírnánk tartani magunkat, holnap csak gyön valami segítség. Udvarhelyt is szerveznek valami széksély karhatalmi zászlóalját...

— Hun van az innet...

— Három óra vonaton! Ne féjjen semmit, öreg...

— Sz'én nem is félek — felelt ébredő önérzettel a népfelkelő. Benyomta a tárat a puskába s tenyérral rácsattanította a závarzatot.

— Ugy lesz, ahogy Isten szentfelesége rendel! — mondta.

— Ugy.

A szekerek a faluban csőrömpöltek, úgy hallatszott, hogy talán a piaconál. Nagy, nyugtató vezényszó, aztán csönd. Megint egy kiáltás és léptek közeledtek trappolva...

Novák a nagykapura kapaszkodva lógatta ki a fejét az utcára.

— A templomkertnél gyűnnek — jelentette a kapuról —, olyan zödes uniformisuk van, meg vaskalapjuk. Hü!...

Leugrott a kapuról, be a tornácra.

— Szemközt vannak mán — lihegte a barrikád mögött — a túlsó felem...

— Mennyien? ...

— Nem láttam jól ököket, csak ahogy a saroknál futottak erre láncban. Mintha nem sokan volnának, tán tizen...

Lépések freccsente a kocsiút saráiban.

— Most gyönnék át.

A kilincs lenyomódott, aztán rögtön tépni kezdték a kaput s verni puskatussal.

— Kaput! — bögött valaki kint. Vállal nyomták befelé a kaput, de az a régi kútágassal volt betámasztva s nem engedett.

A népfelkelő felemelte a puskát, a kilincs felé célzott egy arasszal és elhúzta a ravaszt.

— Nesztek kapu — mondta csendesen.

Kívül nagyot cuppant a sár, ahogy szétugrottak és káromkodtak idegen szóval.

— Ne lújj, te! — ordított egy háng az utcán. S egyazon pillanatban megdördült a kerítés, egy zöldesszürke ruhás ember vetette át magát a tetején, huppanva esett be az udvarra, hogy tenyérral támasztotta meg a földet. Az őrsparancsnok összeheszegett szájjal kapta rá a csövet, de az idegen katona állt a földön, meg se mozdult, csak a tenyerét emelte maga elé egy keveset.

— Grüss Gott, Kamerad! — köszönt sápadtan. Feltápaszkodott lassan s barátságosan vigyorgott bele a puskacsőbe.

Egy német trénermester volt.

A palánkon meg újra másnál kezdett valaki az utcáról s hamarosan ott kapaszkodott szuszorva a kerítésfán Vén Áron, a szomszéd őrsparancsnok, egy fekete cigányképi csúki székely.

— A nyű essen beléd, testvér — azt mondta nyugodtan

Ne lójjetek!

és megpillent a palánk tetején lovaslómódra — az imént majd belém lőttetek. Ha véletlen odább nem lépek, abbahelyt meghaltam...

S mivel látta, hogy mindenki áll mozdulás nélkül az udvaron, rákiáltott dühösen a népfelkelőre:

— Szókjék kied s nyissa má azt a kaput

Novák lerugdalta az öreg kútágast s kitérta a kaput.

Német katonák álltak az utcán s hátrább, a kocsiúton, pályavás trénszekerek. A népfőlkölő nem szólt egy szót sem, de ahogy megemelte a szemét az ég felé, ahol apró felhők úsztak magasan, magában biztosan azt gondolta, hogy nagy az Isten.

*

— Ugy volt — mondta Vén Áron a német trénszekér mélyén, a sátorponyva alatt —, az úgy volt, hogy reggel jókor jött a telefonparancs a szárnytól: összpontosítás, indulás! Jó, mondtam én, vonat nem jár, szekér aranyért se: most mivel? Csak gyalogláb, az ántiját, ebbe a nagy dagovány sárba. Felszerelünk s ám jönnek ezek a németek tizenhat szekérral s mondják, eltévedtek a luptai erdőúton, most aztán merre? No, mondom nekik én: szikrát se féjzettek, kamerádok majd mutatjuk mi az utat! S azzal bé a saraglyába s jöttünk vélik. Örültem, hogy megcsináltam én ilyen okosan, de látom az árgyellántanyai dülönél, hogy eszse van szaggatva ám a telefon, kereszthe fekszik az úton a karó, drót... No, gondolom én, te es csak úgy hallottad a telefonparancsot, mint az egyszeri csíki pásztor karácsonyestén az angyalok trombitáját. Mondom ennek a németnek: hõj, curuk, curuk kamerád, arrahejt menjünk, ott a baj! Megértette ez a jólélek, meg es fordult s eljöttünk teérte. Így volt az...

Akkor már az országúton jártak, messze elhagyták maguk mögött a fálut. Az örsparancsnok fekiúdt a szekérferenken sok pokrócba takarva, szótlannul. Novák csak nézett ki a ponyvanyíláson át az útra és a mezőkre, ahol már hullott lefelé az este.

— Nem jól van sehogy — mondta megint Vén Áron —, két hete kaptam meg a nõsülési engedélyemet, most aztán beleszóltak a böcskorosok a lakziba... S mert adventbe nem ád eszse a pap, majd várhatok esment vagy farsangig...

— Ugyanbiza — füstölgött tovább a szekér mélyén Vén Áron —, mikor gyüvünk mi erre vissza? Tán még karácsonyra se...

Hang sem válaszolt, csak a szekér zörgött alattuk.

— Mikor? — kiáltott Vén Áron.

A kérdés kihullott a szekérből és szétfoszlott az esti mezőben s az este nem felett.

O r s z á g ú t

Az országút fehéren és fáradtan feküdt a földeket repezstő napsütésben.

Csak zuhant, zuhogott már hetek óta lefelé a szép meleg napsugár, csak sétált az égen könyörtelenül és nagy méltósággal az arany Nap; csak forró szelek rohantak végig alkonyatkor a pattanó mezők felett, csak szikrázó jászsgái porfelhők lengtek a láthatár alján és estéknént csodálatos fényű csillagok, betegesen, nagyragyúlt szemű csillagok hunyorogtak le a sötétkék mennyboltról, titokzatosan, távolin és fenyegetőn, mint valami ellenséges tábor őrtizei.

A legelők és előföldek csak vártak és hallgattak. Csak hallgattak a rozstáblák, az őszi búzaszõnyegek és perzselt takarmányföldek. Csak jártak közöttük a tavaszi vetésnézők, férfiak, bozontos szemöldökű, porocsizmájú parasztok és néztek nehéz reménytelenséggel a gyilkos nap, a felhõtelen ég felé. És hallgattak.

Es imádkoztak. Imádkoztak már három álló vasárnap óta, nagymisék után. Nagymisék után, mikor a szõkefejú, apró jász ministránsgyerekek kimondták az utolsó latin ígét is, akkor a fehérfejú pap kiemelte a tabernakulumból az aransugaras szentségtartót, letérdelt a pirosszõnyeges lépcső legelső fokára és így szólt az oltárnál, vékony tömjénfüstben, a vasárnapi napsütésben, így szólt kulcsolt kezekkel, felemelt fejvel és magyarul:

— Imádkozunk esőért...

Es elhaltatott akkor az orgona, összehajtotta a kántor a vastag kótakönyvet, tédreomlott akkor mindenki: a szüette padok legelső sorában az öreg jegyző, mellette a törvény-és pusztabírák, a fiatal tanítók, a büszke esküdtek, a fekete ruhás, keserűszájú férfiak, a kórus korlátjánál a tanyákról bejött verekedős legények, a templomhajójában a szelid és símahajú lányok; két térdére bukkott a gyűrűző kötelek mellett a harangozó és csengős perselybotjával a sekrestyés... Es a katólikus falu néhány templom nélküli kálvinistája, akik így vasárnaponkint mindig egyenes derékkel álltak ott hátul a nagyajtónál, most mélyen meghajtott fejvel hallgatták a pap szavát:

— Imádkozunk esőért...

Mert egyek voltak most. Nagyon egyek voltak. Most nem voltak virilisták és ninestelenek, hajdúnemesek és zsellérférfiak, négy évszázad óta jttakók és tegnap jött újtelepi senkik; most nem voltak urak és parasztok, kormánra szavazók, meg ellenzékiek, pápisták, meg éretnekek... Most

csend úszott felettük, közel érezték egymást; most együtt, egy lélekkel tudták imádkozni, mint a katakombák keresztesei, most jók voltak mind, a föld fia, emberek, testvérek, esővárók...

Eső nem jött. Három hete, hogy az utolsó felhő elvonult a torony felett és azóta gyilkol a Nap a szegény mezőkön. Az országút üres, egészen üres, csak néha-néha zörög egy szerkesz csörgő vasalásával, aztán lefordul az is a dűlőkre, a homokos, puha utakra, valami messzi tanya felé és maga mögött hagyja az országutat, hol a kiszáradt árokpartok mentén sárga naplángban hallgat a májusi délután...

Egy bicikli villant át az úton. A kanyar felől jött nagy ívben fordulva, aztán ráhajt az egyenes útra. Kurikázza csillogtak a karsú küllők és porfelleggel sepr a két könnyű kerék. A kormány előtt kardmarkolat nyúlik fel és fehér, lisztes porréteg fekszik a biciklis ember tollas kalapján... Csendő.

Fut sebese a napsütésben, a huppogó porban a kakastollas ember. Szél nincs, az országút néma, a földeken senki, csak a bicikli elferdült árnya szalad előtte, amint hátába tűz a Nap... A horizont szélén lapulnak a tanyák, távoli tornyok, csöszkunyhók, magányos nyárfák, határjelzők, az ég pedig, mint egy szörnű katlan, borul le a hangtalan mezőkre forró fényben és kéken. Felhő sehol.

A kakastollas ember pedig lenyomja a féket, a gép sikkatva csúszik és düllöngve áll meg az árokpart mellett. Az árok száraz, magas fűvében egy ember fekszik, háttal az útnak, könyökére dőlve.

— Jónapot...

— Gysten...

Parasztember. Fekete szalmakalapja van és papucs a poros lábán.

— Mit csinál itt, Pista bácsi?...

— Ülök — azt mondja Pista bácsi a szalmakalap alól. Csak ilyen röviden, mivel jász ember Pista bácsi és szeret kitérni az egyenes kérdések elől —, ülök...

— Aztán felveti a szemét:

— Hunnan így egye'ül, őrmester úr?...

— Arrul — int egy keveset a karjával a csendő. Csak ennyit mondott, mert azt meg úgyis tudja min'lenki, hogy kakastollastól hiába kérdi az ember, hogy honnan jött, hova megy. Arrul...

Hallgatnak, mert értik egymást. A vak is látja, hogy mit csinál itt Pista bácsi... Pista bácsi az őszi búzatáblájával, a sárgára aszalt, puszulásnak induló búzatáblájával fekszik

szembe és a szája szögletében olyan sújtott bánat ül, mint tükör előtt az asszonyoknak, ha megtalálták a hajukban az első ősz szálát.

— Holnap kifordítom — mondja és látszik rajta, hogy egész álló délután ezen rágódott itt az árokparton.

— Kiszántja?...

— Ki én?... Kiszántom. Ebből már semmi se nem lesz... Semmi... Alig, hogy bokáig ér és kihányta a fejét... Bevetem kukoricával... Be.

Egyszerűen mondja, nagyon határozottan és nem is káromkodik, de holnap, ha beleszalad az ekevas a fiatal búzájába, talán megszakad a szíve.

— Gyöhet még eső, Pista bácsi... gyöhet még hamarosan...

Pista bácsi felül a fűber:

— Eső?... Az nem. Az nem jön, uram... Soha többé nem jön tán... De én már asse bánom: holnap kocsiderékba csapom az ekét és kigyövek... Kifordítom, oszt kész...

Es egy letépett fűszalát vesz a foga közé, újra a könyökére dől, orrára húzza a takarmánykalapot és beleméz a vigasztalan kékségbe... Jaj; hát mit lehet itt mondani; mit lehet itt mondani, ha ennyi lemondás és ennyi új elszárást látunk az országút árkában?... Semmit. Csak el kell szépen köszönni...

Előre rúgja a pedált és fellelül a nyeregbe:

— No, Isten álgya, Pista bácsi...

Es már megy, egyre messzebb, a deréig lengő porfelhőben, hátán feszül a keresztbevetett karabély, a halántékról lassan gördül lefelé egy verejtécsöpp... Hőség, de ilyen hőség... Egy kilométerkő ég a napon... Még tizenegy... Tizenegy kilométer a laktanyáig.

A majócsi dülönél beletaposott a kontrába, mert mintha a földek felől integetett volna valaki. Megdöntötte maga alatt a gépet és összehúzott szemmel nézte a közeledő embert... Megismerte a feloldalas járásáról; Lánya úr volt, egy nyugalmazott tanító, aki ott lakott a laktanyának átal, egy bérelt házban, nagyon sok gyerekével és nem nagyon sok nyugdíjával... Mit akar Lánya úr, történt úgy látszik valami... A Gálék tanyájáról jöhet, mert az öreg Gál is ott jön mögötte, ingujban, kövéren, a gazdag parasztnak nyugodt, széles menésével.

Lánya úr már ott bice-bocázik az utakon túl:

— Ne haragogyék már, őrmester úr, hogy így lefogtam... Tudom, hogy maguknak az őrsön van rádiójuk, mon-gya már, mit mondott?...

Hát ezért: ... hogy mit mondott?... Persze, hogy az időről mit mondott... Megint az idő... Hm... És dühös egy kicsit:

— Hát: ... meleg idő... délnyugati légáramlás... változó felhőzet...

Ezért megállítani az embert!... És csak nézi a másik kettőt, amint állanak az út oldalán és néznek délnyugat felé... Változó felhőzet... Egyetlen felhő, egy apró, kicsi felhő lobog messze és tiszta az ég... Olyan tiszta és üres, hogy szinte elszédül bele az ember... És már nem tud haragudni, csak csendesen szól a tanító felé:

— És gyengén süllyedő irányzat... azt is mondta...

Ezt a süllyedő irányzatot maga sem érti nagyon, de úgy mondja, mint egy vizsgátlást. Az öreg Gál pedig legyint. Nem fölényesen legyint, inkább fáradtan: csak úgy leejti csuklójából a kezét:

— Ha győnne... Csakis délnyugatról győnne... A Dunától... A Tiszától sose, mert arrul elszíjja a Hortobágy... Szuszogva sóhaj:

— Hatvanháromban... Így volt hatvanháromban is... Csak néztük az eget, oszt minden elégett. Még magot is a bécsi kormánytul kaptunk...

A csendőr nézi: legfeljebb, ha hatvanéves az öreg Gál és mégis úgy beszél, mintha ő kapta volna a vetőmagot Bécestől.

— Az apjától hallotta, Gál úr?...

— Attul. Meg az öregektől... En csak hetvenegyben születtem, de sokat hallottam... Hogy nagy romlás volt: a járásonkon dögöldeve feküdt a sok eszt jóság, még a zsuppot is felégették a marhákkal... Ugy mesélték, hogy hatvanhá...

Egy autó jött az úton sűrűlve. Hatalmas, acélkék kocsi. Egy fehérsapkás lány, kissé hátradölvé, biztosan, könnyedén és mosolygva tartja kezét a kormánykereken; mellette egy porköpenyes férfi és hátul elegáns sárga bőröndök... Jól mennek: erős tempóban, de pontosan a baloldalon; a rendszám táblán élesen ülnek a számok. Egy pillanat és elzuhogtak, csak a porfelhő maradt utánuk.

— Nnc, örülhetnek, hogy sűt a Nap... ezek örülhetnek... az ótósok...

Ezt mondja Gál Márton. Gál Mártonnak háromszáz hold földje van, az egyik fia orvos, a másik tiszteletbeli főszolgabíró és most mégis olyan keserű sóvárogással nézi a messze sűbe szűk autót, mint Dózsa Gyuri jobbágya a földesúr bártárját.

— Hát, Isten velük...

— Isten vele...

Elválnak. A csendőr tolja maga mellett a gépet, mert a

tanító ön vele egy darabon... A tanító felgyűrt nadrágban talpal mellette a porban és cűgös cipőjéből hátul kiállnak a fűlek. Magas dupla gallérja egészen megpuhult a nyakán. A tanító mindig ilyen magas gallérokat hord, rövid szivarokat sziv és mindig ilyen cűseden beszél:

— ... csak a Dombi-tanyáig megyek magával, őrmester úr... Tudja, ebbe a tejszövetkezetele járok... Meg kène csinálni, bizony meg kène, de nem lehet a gazdákkal beszélni... A szárazság miatt... Legelő kell a tejhez, tanító úr, azt mondják. Meg, hogy ki tud majd jőszágot teleltetni, ha így marad az idő... De nem is igen beszélnek, inkább a felhőket várják... Pedig lássa: ez a szövetkezet jó volna. A városiaknak is jó, nekünk is jó, megakadályozná az indokolatlan árhullámmást és a fogyasztók szempontjából...

Lassan beszél, komolyan, tüzletes, meggyűző hangon, mint egy tőzdelgyűnök... Talán igaza is van... Biztosan igaza van, hiszen hét gyereke van... Aztán lecsuklik a feje a magas duplagallérra:

— ... de lássa, őrmester úr, a mi urunk: a május. Májusban elszakadunk a falutól és várostól, a gazdakortól, kaszinótól, szövetkezettől, nagyvendéglőtől, elszakadunk a perekőtől, a politikától, az asszonyoktól és mindentől... Mindentől... Májusban csak a földet látjuk és a felhőket, vagy a kék eget és szűrnyű izgalmakat hurcolunk magunkban harminc napig... Harminc napig csak ver dörömbölve a szivünk, ha felhők torlódnak a Duna felől és elsapadunk, kérem, ha hajnalban tisztán látjuk az eget... A mi mezőinken nincs májális, mert nekünk eső kell; nekünk felhők kellemenek, zápot hozók és nem csillag és holdfény, meg mifene... A május, a mi májusunk, nem tavaszi öröm; nem szerelem, nem játék, nem virágfakadás, hanem harc, bizony csata a felhők frontján, küzdelem, várakozás, munka, kenyér és búza... Búza!... És hallotta, mikor az öreg Gál hatvanháromról beszélt?... Szinte sötétben esett ki a száján ez az évszám, mintha ezeröttszázötvenhatról, vagy negyvenkilencről beszélne: katasztrófa leng itt a számok felett, kérem... Az öregek meghálnak, új generáció jár a földeken és a nagy aszályról ma úgy beszélnek, mint ahogy én beszéltem a gyerekeknek Rigómezőről, Mohácsról és Világosról... Csak ezért mondom mindig, hogy a búzanezőnek is van történelme... De én itt letérek a Dombi-tanyához... Jó utat kívánok...

— Isten vele, tanító úr...

Es elmegy a kis öreg tanító. A dűlűúton megy, lötyög a lábán a felgyűrt nadrág... Mesgyén megy a tanító, át a földeken, a búzaföldeken, amiből neki egy barázdája sincs ugyan, de amit mégis csodálatos és cűsdes szavakkal tud

Hát ezért: ... hogy mit mondott? ... Persze, hogy az időről mit mondott ... Megint az idő ... Hm ... És dühös egy kicsit:

— Hát: ... meleg idő ... délnyugati légáramlás ... változó felhőzet ...

Ezért megállítani az embert! ... És csak nézi a másik kettőt, amint állanak az út oldalán és néznek délnyugat felé ... Változó felhőzet ... Egyetlen felhő, egy apró, kicsi felhő lobog messze és tiszta az ég ... Olyan tiszta és üres, hogy szinte elszédül bele az ember ... És már nem tud haragudni, csak csendesen szól a tanító felé:

— És gyengén süllyedő irányzat ... azt is mondta ...

Ezt a süllyedő irányzatot maga sem érti nagyon, de úgy mondja, mint egy vizsgátlást. Az öreg Gál pedig legyint. Nem fölényesen legyint, inkább fáradtan: csak úgy leejti csuklójából a kezét:

— Ha győnne ... Csakis délnyugatról győnne ... A Dunától ... A Tiszától sose, mert arrul elszíjja a Hortobágy ... Szuszogva sóhajt:

— Hatvanháromban ... Így volt hatvanháromban is ... Csak néztük az eget, oszt minden elégett. Még magot is a bécsi kormánytól kaptunk ...

A csendőr nézi: legfeljebb, ha hatvanéves az öreg Gál és mégis úgy beszél, mintha ő kapta volna a vetőmagot Bécestől.

— Az apjától hallotta, Gál úr? ...

— Attul. Meg az öregektől ... En csak hetvenegyben születtem, de sokat hallottam ... Hogy nagy romlás volt: a járásonkon dögöldeve feküdt a sok eszt jóság, még a zsuppot is felégették a marhákkal ... Ugy mesélték, hogy hatvanhá-

Egy autó jött az úton sűrűlve. Hatalmas, acélkék kocsi. Egy fehérsapkás lány, kissé hátrádolva, biztosan, könnyedén és mosolyogva tartja kezét a kormánykereken; mellette egy porköpenyes férfi és hátul elegáns sárga bőröndök ... Jól mennek: erős tempóban, de pontosan a baloldalon; a rendszám táblán élesen ülnek a számok. Egy pillanat és elzuhogtak, csak a porfelhő maradt utánuk.

— Nnc, örülhetnek, hogy süt a Nap ... ezek örülhetnek ... az ótósok ...

Ezt mondja Gál Márton. Gál Mártonnak háromszáz hold földje van, az egyik fia orvos, a másik tiszteletbeli főszolgabíró és most mégis olyan keserű sóvárogással nézi a messzebe szökő autót, mint Dózsa Gyuri jobbágya a földesúr bártárját.

— Hát, Isten velük ...

— Isten vele ...

Elválnak. A csendőr tolja maga mellett a gépet, mert a

tanító jön vele egy darabon ... A tanító felgyűrt nadrágban talpal mellette a porban és cügos cipőjéből hátul kiállnak a fülek. Magas dupla gallérja egészen megpuhult a nyakán. A tanító mindig ilyen magas gallérokat hord, rövid szivarokat szív és mindig ilyen csendesen beszél:

— ... csak a Dombi-tanyáig megyek magával, őrmester úr ... Tudja, ebbe a tejszövetkezetbe járok ... Meg kéne csinálni, bizony meg kéne, de nem lehet a gazdákkal beszélni ... A szárazság miatt ... Legelő kell a tejhez, tanító úr, azt mondják. Meg, hogy ki tud majd jószágot teleltetni, ha így marad az idő ... De nem is igen beszélnek, inkább a felhőket várják ... Pedig lássa: ez a szövetkezet jó volna. A városiaknak is jó, nekünk is jó, megakadályozná az indokolatlan árhullámmást és a fogyasztók szempontjából ...

Lassan beszél, komolyan, tüzetes, meggyőző hangon, mint egy tőzsdeügynök ... Talán igaza is van ... Biztosan igaza van, hiszen hét gyereke van ... Aztán lecsuklik a feje a magas duplagallérra:

— ... de lássa, őrmester úr, a mi urunk: a május. Májusban elszakadunk a falutól és várostól, a gazdakortól, kaszinótól, szövetkezettől, nagyvendéglőtől, elszakadunk a perekőtől, a politikától, az asszonyoktól és mindentől ... Mindentől ... Májusban csak a földet látjuk és a felhőket, vagy a kék eget és szörnyű izgalmakat hurcolunk magunkban harminc napig ... Harminc napig csak ver dörömbölve a szívünk, ha felhők torlódnak a Duna felől és elsapadunk, kérem, ha hajnalban tisztán látjuk az eget ... A mi mezőinken nincs majális, mert nekünk eső kell; nekünk felhők kel- lenek, záport hozók és nem csillagok és holdfény, meg mifene ... A május, a mi májusunk, nem tavaszi öröm; nem szerelem, nem játék, nem virágfakadás, hanem harc, bizony csata a felhők frontján, küzdelem, várakozás, munka, kenyér és búza ... Búza! ... És hallotta, mikor az öreg Gál hatvanháromról beszélt? ... Szinte sötétben esett ki a száján ez az évszám, mintha ezeröttszázötvenhatról, vagy negyvenkilencről beszélne: katasztrófa leng itt a számok felett, kérem ... Az öregek meghálnak, új generáció jár a földeken és a nagy aszfályról ma úgy beszélnek, mint ahogy én beszéltem a gyerekeknek Rigómezőről, Mohácsról és Világosról ... Csak ezért mondom mindig, hogy a búzaazéonék is van történelme ... De én itt letérek a Dombi-tanyához ... Jó utat kívánok ...

— Isten vele, tanító úr ...

Es elmegy a kis öreg tanító. A dülűúton megy, lötyög a lábán a felgyűrt nadrág ... Mesgyén megy a tanító, át a földeken, a búzaföldeken, amiből neki egy barázdája sincs ugyan, de amit mégis csodálatos és csendes szavakkal tud

szerezni... A kakastollas pedig néz utána egy kevés ideig, aztán megigazítja hátán a puskát és felugrik a gépre.

Lejtős úton gurul lefelé, hátra sem néz. A zökkenőknel néha megcsörren a kard, futnak mellette visszafelé a fehér kilométerkövek és barnatorzsu fák s a napfény vörösen ül a mezőkön. Alkonyodik... Akkor ráfutott a deszkahídra és látta már messziről a faluja tömzsi kis tornyát.

Es akkor történt. A hid után történt... Valami dübörgést, mély és messzi dübörgést hallott a háta mögött, mintha megrakott kocsi mennének át deszkapallokon... hátrafordult és a híd felé nézett, de a híd üres volt...

Ott állt az úton és megcsapta egy gyors, forró szél-roham. Nagy fodros hullámok szaladtak végig a zöld táblákon, hirtelen elbukott a Nap, viharapadtságban terültek szét a földek, az árkokban reszketni kezdtek a fűszálak és titokzatosan susstorogtak az útmenti szederfák. Es a törökhatári dombok felől újra megdördült az ég, most tompán és rengve...

Felhők jöttek délnyugatról.

Taposta a pedált, rohanva vette az utat és a szél repkedve cibálta kalapja mellett a tollakat... Hátamögött fel-fűjt arccal jött a zivatar és szürke felhőrongyok nyargaltak már a feje fölött... Ó, emberek, testvérek, várakozók, felhősök, májusi bajtársak: itt az eső! Itt jön az eső a Dunáról...

A tömzsi torony már közel fehérlett, a falu lapult a sötét lombok között... Közel volt és mégis fékezett a második számú tereptárgynál... A második számú tereptárgy egy útkaparóház volt és az útkaparóház sarkában ott állt egy másik csendőr, egy öregebb, szikár kakastollas és hosszú szuronya úgy nyúlt bele az elfeketedett érbe, mint valami villámhárító... Csak állt ott és nézte a közeledő kerékparost.

Az pedig leugrott a gépről és csattant egyet a sarka:

— Tiszthelyettes úr, alázatosan jelentem, az útvonalat a második számú tereptárgyig esemény nélkül leportyáztam...

Néztek egymással szembe, csendben és mozdulás nélkül. Feszültség remegett a levegőben...

Es akkor citromsárgán lobbant fel egy rojtos villám... Felreccsent az ég és zúgva kezdte verni a földeket a zápor... Szép, erős eső volt.

— Csak jég ne jöjjön...

— Most már nem jön, tiszthelyettes úr.

Az útkaparóház eresze alatt így álltak ketten, kissé meghajtott fejfel. Körülöttük záporba takarva ködlöttek a búzamezők.

Csak hallgatták, hogy öblög a víz felettük az esőcsatornában és egy szót sem beszéltek.

Az orosz vízeresztkor Kripoj Leonidász a harmadik Lenetét küldte a faluba.

— Megmondhatjátok mindenkinek — üzenté —, hogy újévkor szarvashúst rütöttem. Négyzetendős bika volt, egyik combját megvettem, többi a kutyaéknak dobtam!

Ugy jöttek ezek az üzenetek a Prenyova oldaláról, mint ha a szél hozta volna őket a hegyekből. Nem voltak jimezve senkihez, de szájról-szájra jártak, míg oda nem értek, ahová szánták: a templom mellett nagy sárga házba, ahol a kakastollas laktak. Az utolsó üzenetet Drusin mondta el, a harangozó, ő viszont Koklopf Szilvesztertől, a fűrésztelepi őr-től hallotta, annak meg Hacik Nyikoláj sügta a templom előtt, aki Herskő zsidótól hallotta a boltban. Itt aztán elszakadt a fonál, mert Herskő az egészet letagadta.

— Üzenet? — kérdezte Harskovic a pult mögül s új-jait moszkos kaftánjára tapasztotta — úgy éljek, most halom!

S kifordította tenyerét.

Az őrsparancsnok sötéten nézett maga elé. Tudta, hogy egyenesen neki küldték az üzenetet a Prenyováról, ahogy neki küldték az elsőt is, még ősszel, hogy igen vigyázza járjon az idegen a Duzsina völgyében, mert négy évvel ezelőtt ott botlott meg egy szép szál cseh főrmester is, Isten nyugosztalja... Meg a második is elért hozzá, — úgy karácsony előtt, — hogy azt üzenté a faluba Kripoj Leonidász, a vadász, hogy hét golyó van az ő automat-puskájában, hát úgy vigyázzon, akinek csak öt magra jár a fegyvere.

— Jó — mondta az őrsparancsnok és megfeszítette állán a tollakalap fekete lakkszíját, — jó! Van nekem is üzenetem a Prenyovára, de azt majd csak magam mondom el a nagyszintőci erdőben. Még mielőtt elmegy a hó!

— Mert Veliki Sztinónak hívták a Prenyova meredek hátát, ami a falu felett sötétlett. Északi oldal volt, vörös sziklák és tengernyi fekete-zöld fenyőerdő borította. A sárga ház ablakai erre a fekete hegyoldalra nyitlak s az Alföldről idekerült kakastollasok összevont szemöldökkel néztek fel a sötét meredekre.

— Fene nagy hegy — mondták —, szinte a mellre fekszik az embernek...

Ilyenkor a sík föld jutott az eszükbe, ahol születtek s amit szerettek, a titokzatos Jászság, vagy a gazdag Csanád, a forró és széles mezők, a ritkás akácserdők, a vén és hatalmas folyók, a nagy tárt határ, ahol mérőföldre lehet látni

a tőléről egy magányos jegenyét s az ősz jutott talán eszükbe, a meleg és ragyogó altóldi ősz, az ökörnyal libbenése a tarlók felett s a délutáni napfény csillogása a Holt-Tisza tükrién... Ilyenkor még jobban megvonták szemöldöküket, mert látták, hogy itt szeptember utóján már hókalap ül a Prenyova tetején és Ferenc-napkor meghozza a lengyel szél a telet.

— Minálunk mind piros teteje van a templomtornyoknak, csak úgy viritanak, ha süt a nap! — Így nézte egy fiatal kakastollas a szemközti orosz fatemplom pufók és dohánybarna-szinű kupoláját. Lehúnyta egy kicsit a szemét, szinte hallotta, hogy zengenek a harangok az alföldi piros tornyokban, délidőben, fehérén izzó napsütésben...

A hegy, a Prenyova, mint egy vénőreg óriás, úgy állt felettük fehér fejével s a Sztinóc fenyőkoronái mögül a Kéttestvér Sziklája sárgán bújt ki, mint nagy lapátfog egy sötét mosolyban.

— Nem fogják bírni a hegyet, — mondta egy délután a papnál Bohuzsky Szeverin, a fiatal görögkatolikus tanító, mikor az ablakon át nézte, hogy megy felfelé a sztinóci úton két kakastollas. Széllal szemközt mentek, leszegett állal, nyakig húzott kalapszíjjal.

De bírták.

Megmászták a nagyhegyet. Átmentek a Duzsina völgyén nem egyszer a szomszéd falukba, a sztinóci keserűforrással vasrverték a szolyvaháti menedékház fosztogatóját. Két erdőőr hóvilharban találkozott velük a Ruszkivojna tetején, a jóisten tudja, mit kerestek ott, mikor ott semmi sincs. Mondják azt is, hogy egy éjszaka látták őket a Kéttestvér Sziklájánál és a Királyülésnél is, de hajnalban már a hegy déli lejtőjén voltak, a Sztrázs körül: hosszú síleceken siklottak a porzó hóban és a puskájuk kereszte volt fektetve a hátukon.

Egy késő este, amikor pihenni mentek a fűrésztelepre, Koklopf Szilveszter, a telepi bakter megkérdezte az öregebbik kakastollastól, egy deresedő halántékú törzsőrmestertől, hogy ugyebizony igen magas nekik a hegy?

— Ez? — villantotta fel a szemét a cigarettapödrésből a törzsőrmester, — hát még ez is hegy?... Az olasz fronton, ott voltak hegyek! A Monte Grappa, meg a Monte... a jófene emlékszik már rá, hogy mi is volt a neve... Ilyen hegyet mi ott minden reggelire megettünk kettőt!

Rágyújtott és hosszan nézett a cigarettafüst után. Talán a tiroli hegy nevében töprenkedett, de az is lehet, hogy a nagykon városra gondolt, a mérhetetlen arányú Karcagra, mert odavaló volt.

A görögkatolikus tanító meg a kísérődszelen láta őket, ahol egy fatörzszerepesztő hideg délelőttön kerek hótálpakon mászták a háromméteres havat. Megkérdezte, hogy miért nem viselnek fülvédőt?

— Ebbe a jóidőbe? — mondta az a fiatal kakastollas, aki csak piros tetővel szerette a tornyokat.

— Mit gondolsz, tényleg nem fázik ezeknek a fülük? — kérdezte aznap a paptól a tanító.

— Fázik, de egy világért se mutatják.

— Miért?

— Hát csak Virtusból.

Az őrsparancsnok pedig sokszor állt az őrsiroda ablakánál és a Veliki Sztinóc sötét foltját nézte a hegyoldalon, mely olyan nagy és távoli volt onnan, mint egy ismeretlen orsrág rajza egy máppán. A fenyőország mélyén néha tűzpontok villogtak és vörös hunyorgással tüzték át a téli alkonyatot.

— Ott süti valahol a szarvaspecsenyét Kripoj Leonidász, — gúnyolta magát az őrsparancsnok. A három úzenetre gondolt, meg a három eredménytelen házkutatásra az orrvadás sztinóci faviskójában. Kripoj puha arcát látta, meg két szemét, amint valami gyerekes érdeklődéssel kísérte a házkutatást. Nem a puskát keresték, mert arról tudták, hogy az kint van valahol az erdőben, valami oduban van eldugva a Királyülésnél, vagy irhazsákban lóg a sztinóci százezer fenyők egyikének koronáján. Valami jelt kerestek: történyhülznit, vadvér nyomát, vadhús szagát, szőröcsomót... Kripoj rebbenés nélkül figyelte a kutatást, az ajtónál ott állt a felesége, egy elkínzott sovány asszony, ölében egy kicsiny gyermekkel, szent Demeter képét nézte a falon, a szája hangtalanul mozg, mert imádkozik...

Sohasem találtak semmit a sztinóci faházban, de Kripoj azért mégis vadászik. Kripoj híres vadász!

Egy délelőtt lejtött aztán a hegyről Vargócki Marián, az egyik vadőrlegény, bement a sárka házba és megesküdött véd-szentjére, a máriapócsi istenanyára, hogy, de most aztán igazán rátalált Kripoj Leonidász erdei odujára. S most azt mondta, hogy nem a Kéttestvér Sziklájánál van Kripoj vadászfészeke és nem is a Ruszkivojnánál, ahogy hitték, hanem ott van a Szikliács-forrásnál, a nagykövek között, egy szép barlangban. Ő el is vezet oda akárkit, de a Szikliácson túl nem megy a Bohának se, mert Kripoj, a híres vadász úgy tud célozni, hogy kilővi a vadőrök szájából a pipát... Ha pedig mégse hinnék, hogy meglelte Kripoj fészket, hát hozott ő onnan valamit.

Letett az asztalra egy réztöltényt.

Az őrsparancsnok felemelte: pilseni cseh katonatöltény volt s látta, hogy a talpán rajta van a hétlőveitű önműködő-puskák ferde keresztjele.

Eppen delet harangoztak az orosztemplomban, mikor az őrsparancsnok elindult egy fiatal kakastollással és a vadőrrel a Dúzsina völgy felé. Előttük futott a porzó havon a vadőr kutyája, egy kétéves korcs vizsla.

*

A vörösfenyőszálakból ácsolt hídon és egy gyenge kapaszkodón túl elérték az erdőszegélyt. Szikrázó hótakaró volt erre a világ, a fenyők árnyéka kéken és részatosan feküdt végig a domboldalon. A tél konokul ült a hegyeken és a völgyekben, a falun és a földeken. Pedig a fák, állatok és emberek úgy várták már a tavaszt, mint egy küldöttet, akinek el kell jönni a régi írásként szerint.

— Kerüljük meg a Kripoj házát, — mondta a vadőr. Az erdőszegély és a Sztrázs sziklája között ott állt Kripoj Leonidász faháza.

Mélyebben mentek be az erdőbe, térdig a hóba, mikor sziklóni kezdett a kutya s vinnyogva megállt a bevágás szélén, éppen az orvvadász viskója felett.

— Nem gyűsz ide, te! — csapkodta a térdét a vadőrlégény, de a kutya csak visszavákkantott s nyöszörgött újra.

Az őrsparancsnok hol a kutyát nézte, hol a faviskót.

— Ki van a házban, Vargócki?

— Az asszony, meg a gyerekek, mert a vadász szombat este óta hegyen van...

A ház kéménye nem füstölt, tiszta hó takarta, pedig azt még az éjszaka hordta rá a vihar.

— Gyerünk csak közelebb!

A kutya, mint a villám vágott le a bevágás oldalán, s kaparta a faház küszöbéről a havat. A ház körül a hullámosra szántott hótakaró érintetlen, egyetlen lépés nyoma sincs benne.

A csendőrök kezükbe vették a puskát s hallgatóztak az ajtó előtt.

Szaggatott, vékonyka sírás hallatszott a házból.

Ketten nyomták vállal az alacsony ajtót, az őrsparancsnok meg bedugta a résen a szuronyt s fellökte a kereszt-rútot. Az ajtó kipattant s a hó bezúgult a házba a küszöbről. Bent sötétség, hideg és a szabadkéményes házak savanyú füstszaga, a résnyi ablak pokrócrongyokkal betömve.

A fiatal kakastollas kirántotta a rongyokat s a nappali fény előntötte a házat.

Egy alacsony fenyőfaágyon bekecsbe öltözve feküdt Kripoj felesége. Kendő a nyakán és tarkaszőttes pokrócokkal betakarva. Csak az arca látszott, piros volt mint a tüzláng, a szája cserepesre sülve a lázban, a szeme tompán meredt rájuk.

Valamit mondott, de csak Vargócki értette meg.

— Vízet akar — mondta s a mázas korsót kereste. Megtalálta, üres volt. Az őrsparancsnok havat markolt a küszöbről s megetette friss hóval az asszonyt.

S ahogy az ágy fölé hajolt, akkor látta csak meg a gyereket, Kripoj lányát. Ott bújt meg az anyja mellett és a srástól megfényesedett gombszeme akár egy kis egéré. Nem lehet több három esztendősnél. Kiemeli az ágyból a gyereket, az asszony nézi s úgy leli a hideg, hogy hallani a foga verődését. Szombat este óta kóborol a hegyen Kripoj, a híres vadász és nem tudja, hogy a hidegrázós halál az ágya lábánál ül.

— Itt pusztulnak — mondja az őrsparancsnok, — ha nem visszük be őket a faluba...

Kiment s kihúzta a fászinból a kéziszánt, galyfát kötöttek rá s négy pokrócba, meg egy öreg gubába csavarva ráfektették az asszonyt.

Vargócki és a fiatal kakastollas húzták a szánkát, mögöttük jött az őrsparancsnok, karján a gyerekekkel. Gyorsan mentek lefelé a völgynek, téli nap sütött a hátukba s árnyékuk ferdülten ment előttük a hószántásokon...

Az orvoslak előtt Vargócki kiáltott a szolgálónak:

— Hopp, Olyhusa! Nyisd csak az ajtót!...

A rendelőben a körorvos megnézte az asszonyt.

— Tüdőgyulladás — mondta —, be fogjuk vinni a munkácsi kórházba. A férje hol van?

— A hegyen...

— Őt kergetik?...

— Őt. S még ma estig befogjuk.

A körorvos látta, hogy egy gyerek van az őrsparancsnok karján.

— Ezzel mi lesz?

— Ezzel — mondta az őrsparancsnok —, ezt hazaviszem, míg felgyógyul az anyja...

A körorvos akkor egészen közel lépett a kakastollas emberhez, kezét könnyen a vállára tette s belenézett az arcába. Idevaló ember volt a körorvos, egy izvorhutai ruszin parasztnak a fia. Csak nézte pár másodpercig ezt a szikkadt és zárt síkföldi pásztorarcot. Keretnélküli szemüvege mögött össze-

húzza rövíflátó szemét, mintha messze nézne, mintha egy hegyről nézne lefelé és a szétszakadt felhőkön át a rejtelmes Alföldet látta volna meg egy pillanatra...

— Napszállta előtt még a Szklácsnál kell lennünk — mondta az őrsparancsnok a fiatal kakastollasnak és a vad-örnek —, hogy ott érjük Kripojót. Itt várjanak, míg jövök...

Átfutott az úton, karján a gyerekekkel s bement a nagy sárga ház kapuján.

A szobából a varrógép egyhangú zörgését hallotta. Ott varr a felesége. Két kisfiát a konyhában találta. Játsoztak.

Letette a kislányt a konyhában a földre. Két fia komoly arccal nézte a jövevényt. Az őrsparancsnok balkarjára akasztotta a puskát, kihúzta a konyhaasztal fiókját és kivette a kést, meg a tiszta ruhába-takart kenyeret. Három szép, kerek karajt vágott s minden karaj egyforma volt.

Lehajolt a három gyermekhez s mindegyiknek adott a kenyérből.

— Egyetek — mondta és rájuk mosolygott.

Kezében puská volt és kenyér. Feszésre zárt szája mozdulatlan maradt és dióbarna szemé átlátszó tisztán csillogott a mosolyban, mint a nyári tó.

Nem az ő mosolya volt: egy nemzeté.

III. Az igazi csendőrc

A magyar királyi csendőrség ebben az évben ünnepelte fennállásának hatvanadik évfordulóját: 1881 február 14-én szentesítette a magyar király a „közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló“ 1881. évi III. törvencikket, mely felállította a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt és *katonailag szervezett* őrtisztületet: a magyar királyi csendőrséget.

A magyar csendőrség egy törvény születését ünnepli a testület születésnapján, mintegy jelképezve azt, hogy az ország közbiztonságának őrei, a magyar államhatalom képviselői nemcsak maguk mögött tudják a törvény erejét, hanem előttük is az lebeg. A törvényt, amely életre hívta a testületet és amelynek támaszai, betartják és — betartatják.

Hosszú az út, mely Tisza Kálmán korától napjainkig, az új országépítés koráig vezetett; célok, eszmék és nemzedékek tűntek el hat évtized alatt, az esztendősk mezőit a béke nap-sütése és a háborúk füstfelhői öntötték el. Három világrész térképén torzultak el a határvonalak, hatalmak bujtak a semmibe, ököleletűnek hitt címerek törtek darabokra. Az a nemzedék, mely hat évtizeddel ezelőtt a kontinensen kormányzott és vezetett — akik közül ma már életben senki sincs, — értelmetlenül állna ma a világ új arca előtt, az új szellemi és hatalmi erővonalak ívei alatt.

S ha egy fegyveres testület a hatvan esztendő feszültségében tisztán meg tudta őrizni az indulás idejében kapott fiatal hitét, elhivatástudatát, férfias vállalkozókedvét, ha ezek az évtizedek nem tették fáradtá, a sivár idők nem égítették ki, a küzdelmekben nem merült ki, hanem célban, lélekben, elszántságban megmaradt annak, aminek indult, viszont felkészültségében, szellemi és anyagi eszközeinek megvilágításában alkalmazkodni tudott a rohanó időkhez, akkor a nemzet — mely törvényeivel megalapozta és áldozatokkal kiépítette ezt az intézményt — a hatvan év mérföldkövével joggal tekinthet